

«Էդիթ Պրինտ» հրատարակչություն

Ավարտական հետազոտական աշխատանք

Թեմա՝ Ուսուցման շերտավորման առանձնահատկությունները
և օժտված երեխաների հետ աշխատանքի ձևերն ու մեթոդները

Առարկա՝ Մայրենի

Ուսուցիչ՝ Իսկանդարյան Գայանե

Դպրոց՝ Առատաշենի միջնակարգ դպրոց

Ղեկավար՝ Աիդա Խալաթյան

2023թ.

Բովանդակություն

Ներածություն..... 2

1. Մեր աշխատանքը.....3

2. Շերտավորման անհրաժեշտությունը.....5

3. Դասի պլանավորում ուսուցման նոր մոտեցումներով.....7

4. Ընթերցողական կարողությունների ձևավորման տեխնոլոգիան.....11

5. Օժտված երեխաների հետ աշխատանքի առանձնահատկությունները..... 13

Եզրակացություններ, առաջարկություն..... 17

Օգտագործված գրականության ցանկ.....19

Ներածություն

Նոր մոտեցումներ մայրենիի ուսուցման դասընթացում

Բոլորիս հայտնի է, որ տարրական դասարաններում գործադրվում է մայրենիի ուսուցման միացյալ մեթոդը, այսինքն՝ ընթերցանության և դրա հիման վրա ուսուցանվող լեզվական գիտելիքների համադրմամբ: Այսինքն՝ լեզվական գիտելիքները մատուցվում են ոչ որպես քերականական նյութ (կանոններով, սահմանումներով), այլ գործնական ճանապարհով՝ գեղարվեստական ստեղծագործության համատեքստում ապահովելով կիրառական արժեքը (գործնականում):

Աշխատանքը ճիշտ կազմակերպելու համար պետք է հստակ նշել, օգտագործել նոր տեխնոլոգիաներ, դրական դրդապատճառներ (մոտիվացիա-ձգտում) ստեղծելու հնարավորություններ, ստեղծել մտածողության զարգացման ձևեր: Ակնկալվող արդյունքին հասնելու համար պետք է կարևորել ոչ թե մեթոդների բազմազանությունը, այլ դրանց գործադրման նպատակը: Հայտնի է, որ դպրոցի կրթական խնդիրը սովորողներին գիտությունների հիմունքներով, գիտելիքներով ու հմտություններով զինելն է և վերջնարդյունքներին հասնելը: Դպրոցի առաջին աստիճանը՝ տարրական դպրոցը, նախանշում է հաջորդ աստիճանները: Հենց այստեղ են դրվում և՛ կրթական բովանդակության յուրացման, և՛ անձի հետագա ձևավորման հիմքերը: Այս առումով առաջին պլան են մղվում դասագրքի զարգացնող-դաստիարակող գործառույթը և տեղեկատվական գործառույթը:

Դասագրքի տեղեկատվական գործառույթը պետք է ուղղված լինի ոչ միայն և ոչ այնքան գիտելիքների, կարողությունների, հմտությունների խնդրի լուծմանը, որքան՝ էլ ավելի կարևոր կրտսեր դպրոցականի իմացական, կամային, հուզական ոլորտների զարգացմանը, արժեհամակարգի ստեղծմանը: Ընդ որում գիտելիքների և հմտությունների յուրացումը և ընդհանուր զարգացումը պետք է դիտարկել որպես մեկ օրգանական միասնություն: Մայրենիի բոլոր դասագրքերում առանցքային խնդիր է համարվում աշակերտների կարդալու, կարդացածն ընկալելու, իմաստավորելու և կապակցված խոսք կառուցելու կարողությունը: Սրանք ուղղված են նպաստելու աշակերտի վառ երևակայության, մտքի ճկունության, ստեղծագործական կարողությունների զարգացմանը:

1. Մեր աշխատանքը

Չպետք է մոռանալ, որ երեխան դաստիարակվում, զարգանում է ոչ թե այն պայմանով, թե որքան գիտելիք կամ որքան բարեկրթական իմացություն ունի (ընկերասիրության, հայրենասիրության, մեծերի նկատմամբ հարգանքի և այլնի մասին), այլ այն պայմանով, թե որքան գիտելիք կարող է ձեռք բերել նա ինքնուրույն կերպով կամ գործնականում որքանով է կիրառում իր բարեկրթական իմացությունները: Ամեն ինչ նպատակաուղղված է երեխայի ստեղծագործական երևակայության ու մտածողության, կարդալու կարողությունների, խոսքի զարգացման, ինքնուրույն, ինքնավստահ, հոգեպես ու մարմնապես առողջ անձի ձևավորմանը:

Լեզվական տարրական գիտելիքների ուսուցումն ունի զուտ գործնական ուղղվածություն, և ծրագրով նախատեսված ամբողջ լեզվական նյութը տրվում է գործնական հմտություններ-տեսական հիմնավորում» շղթայով, հետաքրքրաշարժ ձևերով, բազմաբնույթ լեզվատրամաբանական առաջադրանքներով «պարզից բարդ» սկզբունքի կիրառմամբ: Տարաբնույթ և բազմաբովանդակ լեզվատրամաբանական առաջադրանքները հնարավորություն են տալիս շերտավորված ուսուցում կազմակերպելու համար:

Դասագրքի հեղինակները կարևորորում են տեսական գիտելիքների գիտակցական յուրացումը, որը հնարավորություն է ընձեռում տեսնելու կապերը, ընդհանրացումներ անելու, զարգացնելու վերացական մտածողությունը: Գրականագիտական գիտելիքների ուսուցումը ևս իրականացվում է գործնական եղանակով՝ դասանյութերին հաջորդող հարցերին պատասխանելու և առաջադրանքների կատարման միջոցով:

Այս հարցերը նպաստում են.

ա/ սովորել «տեսնել» գեղարվեստական ստեղծագործությունում բառի պատկերավորությունը, արտահայտչականությունը,

բ/ չափածո ստեղծագործությունում սովորել «տեսնել» բանաստեղծական խոսքի երաժշտականությունը, դիտարկել տողերն ու հանգերը,

զ/ սովորել, թե ինչ է տեքստը, որոնք են դրա կառուցվածքային-իմաստային մասերը, ինչ է ներկայացնում տեքստի վերնագիրը, որն է պատմողական և նկարագրական տեքստը:

Մանկավարժական ժամանակակից մեթոդներով դասը վարելու հնարավորությունները հնարավոր են դարձնում ոչ միայն իրականացնելու դասի հիմնական նպատակները՝ կարդալու, պատմելու, խոսելու ուսուցում, լեզվական, ճանաչողական գիտելիքների ձեռքբերում, միջառարկայական, ներառարկայական կապերի ապահովում, երեխաների բազմակողմանի զարգացում, արժեհամակարգի ձևավորում, համակողմանի դաստիարակում, այլ նաև զարգացնելու մտավոր, կամային, հուզական, գեղագիտական գործունեություն և ամենակարևորը ստանալ բովանդակության նկատմամբ հետաքրքրություն և քննադատական մոտեցում, ցանկացած իրավիճակում ճիշտ դրսևորվելու կարողություն:

Հիշենք, որ երեխան զարգանում է ոչ թե այն հատկանիշով, թե որքան գիտելիք ունի, այլ այն հատկանիշով, թե որքան գիտելիք կարող է ձեռք բերել ինքնուրույն կերպով:

Օրինակ՝ խնձորի մասին ի՞նչ կասի մրջյունը:

Քննարկումները՝ դասարանով, փոքր խմբերով կամ ընկերոջ հետ:

Դասագիրքը ոչ թե պատրաստի գիտելիքների հանրագումար պետք է հաղորդի, այլ օգնի աշակերտին ճանաչելու իր չիմացածը: Դասագիրքը աշակերտին պետք է մղի իր գիտելիքների ստուգման և գնահատման գործունեությանը: Այս ամենը մտածել է տալիս, որ դպրոցներում ուսուցիչները պետք է փոխեն իրենց աշխատանքը՝ հստակ որոշեն դասի նպատակը և և կոնկրետ դասի տեղը դասերի համակարգում:

Կրտսեր դպրոցի ուսուցիչներից շատերը այժմ զգալիորեն փոխել են իրենց աշխատանքը: Օգտագործում են աշխատանքի բազմազան ձևեր, նոր տեխնոլոգիաներ, դրական դրդապատճառներ (մոտիվացիա), ստեղծագործական մտածողության զարգացման ձևեր:

Կրտսեր դպրոցի ուսուցիչը իր աշխատանքի հիմքում պետք է ունենա հետևյալ խնդիրները՝

ա/ երեխայի անձի ձևավորում

բ/ ինտելեկտի, ընդհանուր կուլտուրայի, ուսումնական գործունեության ձևավորում

գ/ յուրաքանչյուր աշակերտի անհատական հնարավորությունների բացահայտում և այդ հիմքով շերտավորված ուսուցման կազմակերպում՝ կապված գրքով աշխատելու կարողությունների և հմտությունների հետ:

Գրքի հետ աշխատելու կարողությունների և հմտությունների ձևավորումը նպաստում է՝

- կարդալու կարողության զարգացմանը
- գեղարվեստական ստեղծագործության հուզական- գեղագիտական ընկալմանը
- խոսքի զարգացմանը
- ընթերցողական կարողությունների ձևավորմանը
- ստեղծագործական գործունեության զարգացմանը
- արժեքային համակարգի ձևավորմանը:

Բոլոր դասարաններում մեծ ուշադրություն է դարձվում հաղորդակցման կարողությունների զարգացմանը՝ դրանց հիմնական բաղադրիչներով՝ լսել, խոսել, կարդալ, գրել:

2. Շերտավորման անհրաժեշտությունը

Երեխաների զարգացման հոգեֆիզիոլոգիական տարբերությունները թելադրում են ուսուցման շերտավորման անհրաժեշտություն: Ուսուցման շերտավորման սկզբունքը միայն կարող է նպաստավոր պայմաններ ստեղծել երեխայի անձի կայացման, նրա անհատական առանձնահատկությունների բացահայտման հարցում:

Ըստ դպրոցականի ուսումնառության չափորոշիչների՝

3-րդ մակարդակում այն երեխաներն են, ովքեր առանց դժվարության ընկալում են ուսումնասիրվող նյութը, առանձնացնում են գլխավորը, էականը, օրինաչափը, մասնավորում տեսնում են ընդհանուրը, ինքնուրույնաբար կարողանում են բացահայտումներ կատարել, ստացած գիտելիքները գործադրել նոր իրավիճակներում, կարճ ժամանակում հասնել գիտելիքների բարձր մակարդակի:

2-րդ մակարդակում նյութը յուրացնում են մարզողական աշխատանքներից հետո, էականը, օրինաչափը անմիջապես չեն կարող առանձնացնել, որոշակի վարժողական

աշխատանքից հետո նոր տեսնում են մասնավորի մեջ ընդհանուրը: Գիտելիքների յուրացման համար ավելի շատ ժամանակ է պահանջվում:

1-ին մակարդակում նյութը յուրացնում են բազմակի վարժություններ կատարելուց հետո, դժվարանում են էականի առանձնացման մեջ, անգամ ամբողջ դասարանի հետ ընդհանուր վարժողական աշխատանք կատարելուց հետո, հիմնականում կատարում են վերարտադրողական առաջադրանքներ, գիտելիքները յուրացնում են շատ երկար ժամանակահատվածի մեջ:

Խմբերի բաժանելը պայմանական պետք է լինի, քանի որ պետք է հաշվի առնել նաև կարողությունների դինամիկան (փոփոխել անդամներին՝ ըստ զարգացման): Մասնակիցները ենթակա են մշտական փոփոխման: Նպատակահարմար է խմբին տալ անուններ, որոնք ուղղակիորեն չեն կապվում շերտավորման հետ: Օրինակ՝ Ձնծաղիկ » Մանուշակ » Կակաչ » Կաղնիներ » Մոսիներ » Թարդիներ »:

Շերտավորված աշխատանքի 1-ին տարբերակը հետևյալն է:

Դիտարկենք Հ. Շիրազի «Հայոց հրաշք՝ Մեսրոպ Մաշտոց» բանաստեղծությունը:

1-ին մակարդակ Ինչու՞ Մաշտոցը ստեղծեց հայոց գրերը: Պատասխանը հիմնավորելիս օգտվի՛ր բնագրից:

2-րդ մակարդակ Ի՞նչ ես կարծում, ինչու՞ է հեղինակը այբուբենը Հայկյան բանակ անվանում:

3-րդ մակարդակ Հորինի՛ր երկխոսություն Հայկ Նահապետի և Մեսրոպ Մաշտոցի միջև:

Կամ Ս. Մուրադյանի «Քաջ արտուտիկը»

1-ին մակարդակ Ինչպե՞ս էր «Քաջ արտուտիկը» արևածագը ողջունում: Ի՞նչ պատահեց նրան մի առավոտ:

2-րդ մակարդակ Ի՞նչ ես կարծում, ինչու՞ էր արտուտիկը շարունակում ճախրել:

3-րդ մակարդակ Գտնել ենթատեքստը:

Այնուհետև յուրաքանչյուր առաջադրանքի կոնկրետացում տարբեր մակարդակի աշակերտների համար:

1-ին մակարդակ Նկարել երկինքն ըստ բանաստեղծության

2-րդ մակարդակ Նկարել երկտողը.

«Ամպրոպն է գոռում, շողում կայծակը,

Սակայն ճախրում է անվախ թռչնակը:»

3-րդ մակարդակ Նկարել արտուտիկին՝ բանավոր ընթերցանությունից ստացած տպավորության հիման վրա:

Շերտավորումը կարող է իրականացվել կարդալու տեխնիկա զարգացնելու նպատակով, օրինակ՝

1-ին մակարդակ Կարդալ 1-ին պարբերությունը՝ ուշադրություն դարձնելով ուղղագրությանը և արտահայտիչ ընթերցանությանը:

2-րդ մակարդակ Արտահայտիչ ընթերցել իրեն դուր եկած հատվածը:

3-րդ մակարդակ Արտահայտիչ ընթերցել ամբողջ տեքստը:

Կամ՝

1-ին մակարդակ Կարդալ 1-ին հատվածը և պատմել մոտ բառերով:

2-րդ մակարդակ Կարդալ և մանրամասն պատմել ամբողջ տեքստը:

3-րդ մակարդակ Կարդալ ամբողջ տեքստը և համառոտ պատմել:

Ստեղծագործական բնույթի շերտավորված առաջադրանքներ:

1-ին մակարդակ Որոշել տառերի ճիշտ հերթականությունը բառում: Վերականգնել բառը:

2-րդ մակարդակ Հորինել պատմություն «Աշուն» թեմայով՝ տրված հենակետային բառերի օգտագործմամբ:

3-րդ մակարդակ Հորինել մի քառատող աշնան մասին:

3. Դասի պլանավորում ուսուցման նոր մոտեցումներով

Մայրենի 4

Թեմա - Յոթ սարից, յոթ ձորից այն կողմ

Դաս -Քաջ արտուտիկը

Դասի նպատակները

1. Մեթոդների կիրառմամբ հասնել նպատակին, այն է՝ հանգեցնել ենթատեքստին:

Մեթոդներ՝ «Ջրույց», «Կանխատեսումների աղյուսակ», «Քառաբաժան»:

2. Ընկալել բնագրի կերպարային ,տրամաբանական, զգայական միասնությունը և համապատասխան հնչերանգով ընթերցել այն:

3. Կարողանալ բնագիրը բաժանել իմաստային հատվածների և այդ հատվածները վերնագրել (գրել դասի պլանը), կանխագուշակումներ անել:

4. Շրջակա աշխարհի նկատմամբ վերաբերմունք դրսևորելու կարողություն

5. Արժեքային համակարգի ձևավորում

Անհրաժեշտ պարագաներ - «Կանխատեսումների աղյուսակ», կաշուն թերթիկներ, գունավոր մատիտներ, դասագիրք

Չափորոշիչներ

1. Վերաբերմունք դրսևորել հերոսների վարքագծի նկատմամբ:

2. Ճիշտ պատկերացում կազմել բարոյական արժեքների վերաբերյալ և դրանք օգտագործել ինքնադաստիարակության նպատակով::

Դասի ընթացքը

Խթանում

Ընտրել «Զրույցի» մեթոդը և հանգեցնել այն գաղափարին, որ յոթ սարից, յոթ ձորից այն կողմ մեզ սպասում են բազում հրաշքներ: Իսկ հրաշքներին ականատես ենք լինում գրքի շնորհիվ: Այսպիսով՝ գիրքը ամենամեծ հրաշքն է, մեր լավ ընկերը, բարեկամը:

Զրույցը շարունակել հեքիաթներում դրսևորված բարոյական արժեքների վերաբերյալ:

Հղում

Եթե սիրով մեկս մեկիս դառնանք թև ու թիկունք, երազանքից թևեր կառնենք դեպի անհաս բարձունք:

Մեկնաբանել - Հրաշքներ կգործենք:

Այսպիսով՝ հավատալով հրաշքներին՝ մենք էլ մի կաթիլ հրաշք ավելացնենք մեր իրականությանը: Յուրաքանչյուրս մեզ բաժին ընկած գործը պետք է սիրով և պատվով կատարենք:

Իմաստի ընկալում

Տեսնենք, թե ինչպես է իր գործը կատարում «Արտուտիկը», ինչպես է նա ամուր պահում իրեն բաժին ընկած երկինքը:

Երեխաները կարդում են նախօրոք հավաքած տեղեկությունները արտույտի, բազեի մասին, այնուհետև մեկնաբանում վերնագիրը՝ «Քաջ Արտուրիկը»: Ըստ վերնագրի՝ «Արտուտիկը» քաջ է, անվախ, համարձակ, վճռական, պատաստական: Ըստ մեր հավաքած տեղեկությունների՝ գեղեցիկ, ժիր, փոքրիկ, պինդ տոտիկներով, երգող:

Դասանյութի ընթերցում՝ հատված առ հատված դադարներ տալով, Խանխագուշակումների աղյուսակի »միջոցով դատողություններ անելով՝ ընթացքում գրելով պլանը:

Առաջադրանքներ ինքնուրույն աշխատանքի համար բաժնում «Ինքնուրույն աշխատանք» պաստառի վրա փակցնում եմ տարատեսակ առաջադրանքներ:

Կանխատեսումների աղյուսակ

1-ին հատված

1-ին մակարդակ

Ի՞նչ եղավ:

Վաղ առավոտյան արտուտիկը երկինք բարձրացավ՝ երգով արևածագը դիմավորելու:

2-րդ մակարդակ

Ի՞նչ կլինի հետո:

Կհանդիպի այլ թռչունների:

3-րդ մակարդակ

Ինչու՞ ես այդպես կարծում:

Երկնքում ճախրում են բազում թռչուններ:

2-րդ հատված

1-ին մակարդակ

Ի՞նչ եղավ:

Հանդիպեց հավագող բազեն և ասաց, որ կհոշոտի, բայց վախենում է կայծակից:

2-րդ մակարդակ

Ի՞նչ կլինի հետո:

Բազեն կհեռանա, բայց արտուտիկը կմնա երկնքում, որ պահի երկինքը, երկինքը փուլ չգա:

3-րդ մակարդակ

Ինչու՞ ես այդպես կարծում:

Որովհետև նա ասաց.

— Վտիտ եմ, սակայն վախկոտ չեմ քեզ պես:

3-րդ հատված

1-ին մակարդակ

Ի՞նչ եղավ:

Արտուտիկը որոշեց՝ ինքը չպետք է թույլ տա, որ ամպը փուլ գա, իր ծղոտե փոքրիկ թնիկներով պետք է պահի երկինքը, որ երգով բարի լույս մաղթի մարդկանց, աշխարհին:

2-րդ մակարդակ

Ի՞նչ կլինի հետո:

Ամպրոպը կդադարի, արտուտիկը կուրախանա, թեպետ բազում դժվարություններ էր կրել:

3-րդ մակարդակ

Ինչու՞ ես այդպես կարծում:

Արտուտիկը քաջ էր, իսկ քաջությամբ հրաշքներ կգործեն:

Յուրաքանչյուր հատվածը քննարկելուց հետո վերնագրում են այն, արդյունքում ստացվում է դասի պլանը, որն ունենում է հետևյալ տեսքը՝

Պլան

1. Արտուտիկը երկինք բարձրացավ:

2. Արտուտիկի և բազեի հանդիպումը երկնքում:

3. Արտուտիկը իր կյանքի գնով, ծղոտե փոքրիկ տոտիկներով ամուր պահեց երկինքը:

Կշռադատում

Արտուտիկը փոքրիկ էր, ծղոտե փոքրիկ տոտիկներ ուներ, բայց իր պատրաստակամությամբ, վճռականությամբ արհամարեց աղետը, փորձանքը և բարի լույս մաղթեց մարդկանց, աշխարհին:

Արտույտի երգով բացվեց առավոտ,

Լույսից չքացան կայծակ ու որոտ:

Ամփոփում

1. Ձեզ դուր եկա՞վ բանաստեղծությունը: Ի՞նչ հույզեր առաջացրեց այն ձեր մեջ: Ինչու՞:

2. Ձեր կարծիքով ի՞նչն է նրա մեջ հերոսականը:

3. Ձեր վերաբերմունքը արտույտի և բազեի նկատմամբ:

4. Ձեր կարծիքով ի՞նչ արժեքներով էր առաջնորդվում արտույտը, որ չուներ բազեն:

5. Եթե հանդիպեիր արտույտին, ի՞նչ կասեիր նրան:

6. Փորձեք ներկայացնել նրանց համեմատական բնութագիրը բեմադրության միջոցով:

Ենթատեքստը

Յուրաքանչյուրը պետք է իր բաժին կգործը պատվով կատարի՝ հաղթահարելով դժվարությունները:

Ինքնուրույն աշխատանքի համար առաջարկում եմ տարամակարդակ առաջադրանքներ:

1 – ին մակարդակ

Ստեղծագործության նկատմամբ քո վերաբերմունքն արտահայտիր գույնի միջոցով:

2 – ըն մակարդակ

Նկարի՝ ր ստեղծագործության՝ քո կարծիքով ամենակարևոր դրվագը:

3 – ըն մակարդակ

Նկարի՝ ր՝ արտահայտելով ենթատեքստը:

Հնգյակների մեթոդով բնութագրել արտուտիկին:

1. Արտուտիկ

2. Ժիր, պատիկ,

3. Քաջ ես, անվաղ, համարձակ

4. Երգով բերիր լուսաբաց,

5. Ժրաջան:

Տնային աշխատանքի հանձնարարում

4. Ընթերցողական կարողությունների ձևավորման տեխնոլոգիան

1. Աշխատանք տեքստի շուրջ մինչև ընթերցելը

Այս փուլի նպատակն է վերնագրի, նկարազարդման և հենակետային բառերի միջոցով զարգացնել տեքստի բովանդակությունը կանխագուշակելու կարողությունները:

Երեխաները կարդում են հեղինակի ազգանունը, ստեղծագործության վերնագիրը, դիտում են նկարազարդումը և կատարում են ենթադրություններ թեմայի, հերոսների և դեպքերի հաջորդականության վերաբերյալ:

Երեխաները լուռ, ապա բարձրաձայն կարդում են տեքստի հենակետային բառերը, որոնք ուսուցիչն ընտրել և նախապես գրել է գրատախտակին և ճշգրտում են իրենց ենթադրությունները ստեղծագործական թեմայի, հերոսների և դեպքերի զարգացման շուրջ:

Օրինակ՝ «Գորգի տակ» դասանյութն ընթերցելուց առաջ ընթեցում են վերնագիրը, հեղինակի ազգանունը և պատասխանում հետևյալ հարցերին՝

- Դու հանդիպեցիր Կառլսոնին, որն ապրում էր տանիքում, իսկ երբևէ մտածե՞լ ես, թե ովքեր կարող են ապրել գորգի տակ:
- Ուշադիր դիտիր նկարագարողումներին և որոշիր՝ ովքեր են հերոսները, ինչ գործողություններ են կատարում տեքստում:

Աշակերտներն իրենց երևակայության սահմաններում փորձում են կանխագուշակել տեքստի բովանդակությունը:

2. Աշխատանք տեքստի շուրջ տեքստի ընթերցման ժամանակ

Այս աշխատանքի նպատակն է տեքստի բովանդակության նախնական ընկալումը:

Լուր ընթերցել տեքստը՝ ստուգելով իրենց ենթադրությունները տեքստի բովանդակության վերաբերյալ:

Երեխաները բարձրաձայն ընթերցում են տեքստը՝ ոչ մեծ պարբերություններով, որն էլ ուղեկցվում է համապատասխան մեկնաբանություններով: Ընթերցանության ընթացքում (ոչ թե ընթերցելուց հետո) ուսուցիչն առաջադրում է հարցը տեքստի տվյալ պարբերության շուրջ, որոնց միջոցով ստուգվում է ընկալման աստիճանը:

Եթե տեքստը ծավալուն է և 1 դասաժամի ընթացքում հնարավոր չէ ընթերցել, ապա կարելի է հաջորդ դասաժամին շարունակել:

Այնուհետև հարց է տրվում, արդյոք թեմայի, բովանդակություն, դեպքերի զարգացման մասին ենթադրությունները համընկնում են, թե՛ ոչ:

Այսպիսով երեխաներն ակտիվորեն մասնակցում են տեքստի ընկալման գործընթացին, ընթերցման ժամանակ խորանում բառերի իմաստների շուրջ, դեպքերի զարգացման շուրջ, հերոսների բնավորության շուրջ, մտովի տեսնում են գեղարվեստական պատկերները, որոնք ստեղծում է հեղինակը:

Այս ամենը ապահովում է կարդալու կարողությունը՝ իր որակական «հատկանիշներով»՝ վարժ, սահուն, արտահայտիչ, հասկանալով, տրամաբանական շեշտը արտասանելով և առողջությամբ: Քանզի չկա ավելի կարևոր կարողություն, քան կարդալու կարողությունն է: Այս բոլոր աշխատանքները հանգեցնում են ուսուցման գործնականացմանը:

3. Աշխատանք տեքստի շուրջ ընթերցումից հետո

Այս փուլի նպատակն է՝

- զարգացնել տեքստի բովանդակության ընկալումը վերլուծական մակարդակով (գլխավոր գաղափարի, խնդրի ընկալում),
- առաջադրել խնդրահարույց հարց, որի միջոցով վերծանվում են հեղինակի մտադրությունները, ենթատեքստում թաքնված մտքերը:

Մայրենի 3

Օրինակ՝ Մխիթար Հերացին և տակառագործը

Ուսուցիչը ներկայացնում է հեղինակին: Երեխաները տեքստի ընթերցումից հետո ստացած տպավորությունները համեմատում են ուսուցչի հաղորդած տեղեկատվության հետ:

Մայրենի 4 – Փոքրիկ իշխանը

Հնարավորության սահմաններում ուսուցիչը պատմում է, թե ինչպիսին է եղել հեղինակն իրենց տարիքում և որն է դառել այդ ստեղծագործության դրդապատճառը: Անտուան դը Սենտ Էկզյուպերիի մասին -նա երազկոտ երեխա է եղել, գրել է, նկարել, ջութակ նվագել, հրապուրվել զանազան սարքավորումներով, մեքենաներով: Ընկերները նրան աստղագետ են անվանել, որովհետև նրա «քիթն ուղղված է դեպի երկինք»: Այնուհետև զրույց է տարվում վերնագրի շուրջ, ինչ կապ ունի վերնագիրը թեմայի հետ:

Այսպիսով, ստեղծագործական բնույթի աշխատանքներ պետք է տանել ուսուցման բոլոր փուլերում:

5. Օժտված երեխաների հետ աշխատանքի առանձնահատկությունները

Օժտված երեխաների հետ աշխատանքը հատուկ մոտեցում և մանկավարժի հատուկ որակավորում է պահանջում: Այդպիսի երեխաների հետ աշխատելիս անհրաժեշտ է երեխայի ունեցած ընդունակությունները պահպանել, աջակցել ու զարգացնել և դրա հետ նրա անձնավորության այլ կողմերի, օրինակ՝ հուզական ոլորտի զարգացմանը չվնասել:

Խնդիրը կիսով չափ լուծվում է, եթե ուսուցիչը կարողացել է տեսնել երեխայի շնորհքը, այսինքն՝ հասկացել և ըստ արժանվույն գնահատել է նրա առանձնահատկությունները: Ցավոք, միշտ այդպես չի լինում: Առօրյա գործերով տարվելով՝ ուսուցիչը կարող է չնկատել երեխայի օժտվածությունը: Կամ ավելի վատ՝

ուշադրություն դարձնել միայն անհաջողություններին: Օրինակ՝ միշտ բարկանալ վատ ձեռագրի կամ տետրը թափթփված լրացնելու համար: Այդ դեպքում երեխան, որին կանոնավոր կերպով դժգոհությամբ ցույց են տալիս երկրորդական վրիպումները, հարմարվում է այն մտքին, որ իր շնորհքը, իր հատուկ ընդունակությունները, որոնցով պարզևատրել է ճակատագիրը, նշանակություն չունեն, և չեն գնահատվում շրջապատում: Բայց չէ՞ որ մարդու համար շատ կարևոր է իր տաղանդի ընդունումը: Առավել ևս՝ մանկության տարիներին:

Հանճարեղ մարդկանց կենսագրությունը ուսումնասիրելով՝ շատ հեշտ կարելի է համոզվել՝ որպես կանոն՝ յուրաքանչյուրի կյանքում եղել է ինչ-որ մեկը, որը տեսել է ապագա հանճարի երևելի ընդունակությունները և հավատացել է:

Տաղանդը միայն ազատության մեջ է ծաղկում:

Իսկ ինչպե՞ս պայմաններ ստեղծենք ընդունակության զարգացման, օժտված երեխայի՝ կայացած ստեղծական ճակատագրով մարդ «դառնալու» համար: Ոչինչ այնպես չի սպանում ընդունակությունը, ինչպես ստանդարտ, անկյանք, միջինացված մոտեցումը, անպտուղ առաջադրանքները, անվերջ ընդհանուր աշխատանքը: Օժտվածությունը նեղ, խստորեն սահմանված շրջանակներում չի զարգանում: Որպեսզի ընդունակությունները զարգանան պետք է մշտապես մարզել, անհատական աճի համար տարածություն է անհրաժեշտ: Երեխան պետք է սովորի դժվարություններ հաղթահարել, խիզախել, նպատակին հասնելու համար համառություն ցուցաբերել, պատասխանատվություն կրել: Այս կարևոր անձնային որակների զարգացմանը նպաստում է մշտապես խնդրահարույց իրավիճակների հաղթահարումը: Շատ արդյունավետ է, օրինակ, աշխատանքը փոփոխվող կազմով փոքր խմբերում, որտեղ երեխան զրուցընկեր, ընդդիմախոս, նման հետաքրքրություններով ընկեր է գտնում, սովորում է իր ինքնատիպ գաղափարները մատչելի արտահայտել և դրանք ընկերների կարծիքի հետ համադրել:

Ի վերջո, խմբային աշխատանքն ուսուցչին ավելի շատ հնարավորություն է տալիս տարբեր բարդության առաջադրանքներ կիրառելու: Հասկանալի է, որ դա դասին պատրաստվելու ավելի շատ ժամանակի ծախս է պահանջում: Այդ ծախսերն անխուսափելի են օժտված երեխաների հետ լրջորեն աշխատելու պատրաստ ուսուցչի

համար: Չէ՞ որ զարգացման համար այդպիսի երեխաներին անհրաժեշտ է որակապես այլ մակարդակի ուսումնական նյութեր ուսումնասիրել:

Դասերի ժամանակ շփման բարձր մակարդակ պետք է ապահովել, օգտագործել մինչառարկայական կապեր, շրջապատող իրականությունն ուսումնասիրելու նկատմամբ համակարգված մոտեցում: Չէ՞ որ խնդրի մեկնաբանման ժամանակ օժտված երեխաները ոչ ստանդարտ մոտեցումներ են ցուցաբերում, երևույթների և գործընթացների ինքնատիպ, ավելի լայն դիտարկում: Օժտված երեխաները հարցերի պատասխանները ինքնուրույն փնտրելու կարիք ունեն, որի արդյունքում նրանք բացահայտում են ոչ ակնհայտ կապերը և գտնում են ինքնատիպ լուծումներ:

Ռիսկեր

Հաճախ դպրոցական կյանքում օժտված երեխաներին ուղեկցում են փոխհարաբերությունների դժվարությունները: Շատ բան կախված է նրանից, թե ուսուցիչները ինչպես կվերաբերվեն բոլոր մյուսներից շատ հստակ առանձնացվող երեխային: Դա պրոֆեսիոնալիզմի ցուցանիշներից մեկը կարելի է համարել:

Մի դասվար պատմում էր, թե ինչպես իր դասարան էր ընկել մի երեխա, որն «ամեն ինչ գիտերե, այդ թվում՝ այնպիսի մի ժողովրդի հնագույն էպոս, որի մասին ուսուցչուհին նրանից էր լսել:

Պատկերացնելով, ինչպես պետք է ինքը տարրական դպրոցի ծրագրով ուսուցանի այդ քայլող հանրագիտարանին, ուսուչուհին սարսափում էր: Սակայն երբ դասարանը պատրաստվում էր զբոսանքի, նա տեսավ, որ այդ երեխան կոշիկի քուղերը չի կարողանում կապել: «Եվ թեթևացած հասկացա, որ նրան սովորեցնելու բան ունեմե,- ժպտալով ավարտեց նա: Դա, իհարկե, չի նշանակում, թե ուսուցչուհին պատրաստվում է նրան միայն կապիչները կապել սովորեցնել: Պարզապես զգացել է, որ չնայած գլխում տեղեկատվության մեծ ծավալին՝ իր կողքին մանչուկ է, որին ինքը կարող է օգնել ընդունակությունները զարգացնելու:

Փորձը ցույց է տվել, որ օժտված երեխաներն ուսուցիչների համար նաև միանգամայն իրական ամենօրյա դժվարություններ են առաջացնում են: Օրինակ՝ նրանք հաճախ խախտում են դասարանի կարգապահությունը. ձանձրանում են մտավոր թերբեռնվածության պատճառով: Առաջադրանքը վայրկենապես կատարելով՝ տեղում անհանգիստ շարժվում են, պառկում նստարանին՝ շեղելով մյուսների ուշադրությունը:

Կամ էլ առաջադրանքը կատարում են նստարանի տակ սողալու կամ այլ անկարգության ընթացքում, քանի որ կարող են մի քանի գործ միաժամանակ անել: Միակ փրկությունը երեխային հետաքրքիր առաջադրանքներով ծանրաբեռնելն է:

Ընդ որում առաջադրանքները պետք է ապահովվեն զարգացումը ոչ միայն այն ուղղությամբ, որը երեխային հատկապես հաջողվում է: Օժտված երեխաների ամենամեծ խնդիրներից մեկն այն է, որ նրանց ունակությունները սկսում են շահագործել՝ հանուն օլիմպիադաներում և մրցումներում հաղթանակի խրախուսելով միակողմանի զբաղմունքն ու վարժանքը: Իսկ թույլ կողմերը այդպես էլ կարող են առանց որևէ ուշադրության և զարգացման մնալ: Օրինակ՝ կարող է կադել բնական կամ ճշգրիտ գիտությունների ոլորտում օժտված երեխաների լեզվական արտահայտչամիջոցների զարգացումը, որն ուղղակի չի հասցնում նրանց մտավոր բուռն աճի հետևից: Այդ դեպքում ևս շատ օգտակար են խմբային քննարկումները, որոնց ժամանակ երեխայի մեջ շահագրգռություն է առաջանում իր մտքերն արտահայտելու այնպես, որ իրեն հասկանան: Եվ ուսուցիչը համբերատարություն պետք է դրսևորի, օգնի նրան ձևակերպելու մտքերը, և ոչ թե ընդհատի սովորական «Նստիր, մտածիր» արտահայտությամբ: Եթե օժտված երեխան դժվարությամբ է արտահայտում մտքերը, կարելի է խմբի բոլոր անդամներին առաջարկել նախ գրի առնել առաջացած գաղափարները: Դա ավելի շատ ժամանակ և ձևակերպման վրա կենտրոնանալու հնարավորություն կտա:

Օժտված երեխային սպառնացող մեկ այլ վտանգ է անհատական զարգացման խեղաթյուրումը: Բոլորին հայտնի են դեպքեր, երբ ամբողջ ընտանիքը համառորեն և հափշտակությամբ փառաբանում է երեխայի տաղանդը, նրան երես տալիս ու փափկակեցության սովորեցնում:

Գործնականում ծնված օրվանից իր մասին լսելով հիացմունքի այդ չափազանցված խոսքերը՝ երեխան սկսում է իր նկատմամբ բացառիկ վերաբերմունք ակնկալել: Դա ամեն դեպքում երեխայի համար կարող է հիվանդագին հետևանքներ ունենալ: Եվ հատկապես, եթե զարգացման մեջ առաջ անցնելը ժամանակավոր բնույթ է ունեցել. ուսման առաջին տարիներին եղել է աստղ, իսկ որոշ ժամանակ անց հասակակիցները սկսել են առաջ անցնել: Եվ վերջ, երեխան դա ընդունում է այդ որպես իր ճակատագրի ձախողում:

Ի դեպ, ծնողների չափազանցված ակնկալիքները ստեղծագործական զարգացման համար լուրջ արգելք կարող են դառնալ: Նրանք իրենց սեփական չիրականացած հավակնություններն ու գերազանցված սպասելիքները բարձում են երեխաներին, նրանց չեն սովորեցնում պարտվել: Այդ պատճառով ամեն մի վրիպում թվում է անուղղելի, իսկ հնարավոր անհաջողության սարսափը կաթվածահար է անում իրադարձությունների զարգացումը: Լավ կլինի, որ ուսուցիչը հաճախակի և հետևողականորեն հիշեցնի ծնողներին այդ մասին:

Եվ ընդհանրապես օժտված երեխային շրջապատող բոլոր մեծահասակներին էլ չէր խանգարի հիշեցնել, որ իրենց առջև նախ և առաջ երեխա է, որին անհրաժեշտ է խաղալ, նկարել, պարել, վազվզել: Իսկ եթե հանուն սեփական հեղինակության միայն շահագործենք նրա ընդունակությունները, չապրած մանկությունը հետագայում շատ հիվանդագին կարող է անդրադառնալ նրա կյանքին, ով ինչ-որ ժամանակ եղել է օժտված երեխա:

Եզրակացություններ

Այսպիսով, մայրենիի ուսուցումը նպատակաուղղված է երեխայի ստեղծագործական երևակայության, մտածողության, կարդալու կարողությունների, խոսքի զարգացման, ինքնուրույն, ինքնավստահ, հոգեպես և մարմնապես առողջ մարդու ձևավորմանը:

Գրականագիտական գիտելիքների ուսուցումն իրականացվում է գործնական եղանակով. տեսնել գեղարվեստական ստեղծագործությունու բառի պատկերավորությունը, տեսնել բանաստեղծական խոսքի երաժշտականությունը, մտորումներ տեքստի վերնագրի շուրջ:

Ժամանակակից մեթոդներով դաս վարելու հնարավորությունները զարգացնում են երեխաների մտավոր, կամային, հուզական, գեղագիտական գործունեությունը, բովանդակության նկատմամբ հետաքրքրությունը և քննադատական մոտեցումը, նպաստում արժեհամակարգի ձևավորմանը:

Երեխաների հոգեֆիզիոլոգիական զարգացման տարբերությունը ենթադրում է շերտավորված աշխատանք: Սա կարող է նպաստել երեխայի անձի կայացմանը, բացահայտել անհատական առանձնահատկությունները: Խմբերի բաժանելը պայմանական պետք է լինի: Հաշվի առնելով զարգացման դինամիկան՝ փոփոխել

անդամների ըստ զարգացման: Այսպիսով, մասնակիցները ենթակա են մշտական փոփոխման: Այս աշխատանքը հնարավորություն է տալիս ապահովել երեխայի զարգացման դինամիկան և աստիճանաբար փոփոխել խմբի անդամներին ըստ զարգացման:

Մայրենիի ուսուցման բոլոր փուլերում պետք է կարևորել ստեղծագործական բնույթի աշխատանքները, որոնք առավել բնորոշ են օժտված երեխաներին:

Օժտված երեխայի հայտնվելը դասարանում առաջացնում է լրացուցիչ խնդիրներ: Այն ուսուցչից հատուկ մոտեցում է պահանջում, այն է պահպանել, զարգացնել երեխայի հատուկ ընդունակությունները՝ չվնասելով հուզական ոլորտի զարգացմանը:

Նախ պետք է տեսնել երեխայի օժտվածությունը, ապա անհրաժեշտ է հատուկ պայմաններ ստեղծել զարգացման համար, քանզի օժտվածությունը նեղ սահմաններում չի զարգանում:

Երեխան պետք է սովորի դժվարությունները հաղթահարել, խիզախել, նպատակին հասնելու համար համառություն ցուցաբերել:

Կարևորվում է փոքր խմբերով աշխատանքը, որտեղ օժտված երեխան նման հետաքրքրություններով ընկեր է գտնում, իր գաղափարները համադրում ընկերների կարծիքների հետ:

Տվյալ երեխաները ցուցաբերում են ոչ ստանդարտ մոտեցումներ, գտնում են ինքնատիպ լուծումներ, ուստի դասերի ժամանակ պետք է ապահովել շփման բարձր մակարդակ: Այս երեխաներին չպետք է ծանրաբեռնել օլիմպիադաներում, մրցույթներում:

Սպառնացող վտանգ է ծնողների կողմից նրա տաղանդի փառաբանումը, քանի որ մի փոքր անհաջողությունը նրա կողմից կարող է դիտվել ճակատագրի ձախողում:

Օժտված երեխան ոչ թե նվեր է ուսուցչին, այլ առաջադրում է լրացուցիչ աշխատանք:

Առաջարկություն

Ուսման որակը բարձրացնելու, պատշաճ մակարդակի հասցնելու նպատակով առաջարկում եմ մայրենիի ուսուցման դասընթացում կիրառել ուսուցման նոր մոտեցումները:

Գրականության ցանկ

1. Քարինձ Թորոսյան Դպիր ամսագիր, Նատալյա Շումակովա
2. «Օժտվածության երևույթի փորձարարական հետազոտություն»,
Նելլի Բրուտյան